

SELETUSKIRI

Kaitseliidu seaduse ja kaitseväeteenistuse seaduse muutmise seaduse eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Eelnõuga muudetakse Kaitseliidu seadust (RT I, 03.02.2026, 10; edaspidi KaLS) ja kaitseväeteenistuse seadust (RT I, 03.02.2026, 17; edaspidi KVTS), et luua selge õiguslik alus NATO liikmesriigi kodanikest Kaitseliidu liikmete (edaspidi: NATO liikmesriigi kodanikust Kaitseliidu liige) paindlikumaks kaasamiseks riigikaitseks. KaLS muudatused ühtlustavad kaitsevälise vormiriietuse kandmise aluse Kaitseliidu liikmetele ning laiendavad toetajaliikmete kaasamist KaLS § 4 lõigetes 2 ja 3¹ sätestatud ülesannete täitmisel. KVTS muudatused võimaldavad üle 18-aastaselt NATO liikmesriigi kodanikust Kaitseliidu liikmel vabatahtlikult võtta kaitseväekohustuse, kui ta on andnud kaitsevälise töötuse (KVTS § 10), ning võimaldavad ta nimetada Kaitseväes olevale sõjavälise auastmega sõjaaja ametikohale.

Eelnõu on vormistatud kooskõlas Riigikogus menetletavate eelnõude normitehnika eeskirjaga ning tugineb Riigi Teatajas avaldatud kehtivatele terviktekstidele.

2. Seaduse eesmärk

- suurendada Kaitseliidu ja Kaitseväe valmisolekut;
- võimaldada kasutada senisest paindlikumalt NATO liikmesriigi kodanikust Kaitseliidu liikmeid, kes soovivad panustada Eesti riigikaitseks;
- luua õiguslik alus nende isikute määramiseks sõjavälise auastmega sõjaaja ametikohale, mis on eeldus väljaõppe, valmisoleku, varustuse planeerimise ja juhtimissuhte järjepidevaks korraldamiseks.

Eelnõu ei loo NATO liikmesriigi kodanikule üldist ajateenistuskohustust. Kaitseväekohustust tekib üksnes isiku enda taotluse ja Kaitseressursside Ameti otsuse alusel, kui seaduses sätestatud nõuded on täidetud.

3. Eelnõu sisu ja põhjendused

3.1. Kaitseliidu seaduse muudatused

- KaLS § 8 lõigetes 4–6 asendatakse mõiste „tegevliige“ mõistega „liige“. Kehtivas õiguses on vormiriietuse kandmise alus seotud tegevliikmega; arvestades, et KaLS § 26 lõike 3 alusel võib toetajaliiget juba kaasata teatud ülesannetesse, vähendab muudatus rollisegadust ülesannete täitmisel ning tagab osalejate selge äratuntavuse. Muudatus ei anna iseseisvaid volitusi vahetu sunni ega relva kasutamiseks.
- KaLS § 26 lõike 3 sõnastatakse ümber selliselt, et toetajaliige võib osaleda KaLS § 4 lõike 1 punktides 1–6 sätestatud ülesannete täitmisel ja teda võib kaasata KaLS § 4 lõigetes 2 ja 3¹ sätestatud ülesannete täitmisel. See lubab paindlikumat kaasamist, sh kriisi- ja hädaolukordade lahendamiseks ning KaLS § 4 lõikes 3¹ nimetatud Kaitseväe ülesannete täitmisel kaasamise juhul, kui seadus seda ette näeb ning on tagatud vajalik väljaõpe, juhtimis- ja käsuliin ning õiguslik alus.

Muudatus ei vabasta toetajaliiget väljaõppe- ega tervisenõuete täitmisest ega anna talle iseseisvat volitust vahetut sundi rakendada. Vahetu sunni või relva kasutamise õigus saab tuleneda üksnes vastavast seadusest, ülesande õiguslikust alusest ja nõutavast väljaõppest.

3.2. Kaitseväeteenistuse seaduse muudatused

- KVTS § 2 lõige 1 täpsustatakse, et „kaitseväekohustus“ hõlmab lisaks Eesti kodanikule ka § 81 lõike 1¹ alusel kaitseväekohustuse võtnud isikut, vältimaks üldmõiste vastuolu erandiga.
- KVTS § 12 täiendatakse lõikega 6¹, millega sätestatakse võimalus nimetada sõjaväelise auastmega sõjaaja ametikohale NATO liikmesriigi kodanikust Kaitseliidu liige, kes on § 81 lõike 1¹ alusel võtnud kaitseväekohustuse. Säte on lex specialis võrreldes § 12 lõikega 6 ega muuda kutsealuse ega asendusteenistuja välistust.
- KVTS § 81 täiendatakse lõikega 1¹, mis lubab võtta kaitseväekohustuse üle 18-aastaselt NATO liikmesriigi kodanikust Kaitseliidu liikmel, kes on andnud kaitseväelase töötuse (KVTS § 10). Nimetatud isikule kohaldatakse kaitseväekohustusega isiku kohta sätestatud korda § 81 tähenduses, arvestades paragrahvis sätestatud erisusi.
- KVTS § 81 lõike 4 punkt 1 muudetakse selliselt, et Eesti kodakondsuse puudumine ei oleks keeldumise alus § 81 lõikes 1¹ nimetatud juhul. Kõik teised § 81 lõikes 4 sätestatud keeldumisalused (sh haridustase, karistus, tervisenõuded, kriminaalmenetluse staatus, vajalike toimingute tegemata jätmine) jäävad kehtima.
- KVTS § 81 lõige 6 muudetakse nii, et § 81 lõikes 1¹ nimetatud isikud kantakse alati „reservis oleva isiku“ andmetena, vältimaks nende liigitatust „kutsealuseks“ vanuse alusel.

4. Vastavus põhiseadusele ja Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu reguleerib Eesti riigikaitse korraldust ja on kooskõlas põhiseadusega, sest loob vabatahtliku, piiratud ja kontrollitud korra ilma üldise ajateenistuskohustuse laiendamiseta NATO liikmesriigi kodanikele. Otsene puutumus Euroopa Liidu õiguse ülevõtmisega puudub; riigikaitse korraldus on liikmesriigi pädevuses.

5. Mõjud

- Riigikaitse: Positiivne mõju — parem võimalus planeerida üksuste koosseisu, väljaõpet, valmisolekut ja varustust vastavalt tegelikule vabatahtlikule panusele.
- Isikute õigused: Mõju on piiratud ja põhineb vabatahtlikkusel; kaitseväekohustus tekib üksnes taotluse ja Kaitseressursside Ameti otsuse alusel. Pärast kaitseväekohustuse tunnistamist on isikul KVTS § 81 lõike 8 kohaselt samad õigused ja kohustused nagu teistel kaitseväekohustuslastel, arvestades registrikande erisust.
- Halduskoormus ja kulud: Suureneb Kaitseressursside Ametil, Kaitseväel ja Kaitseliidul seoses avalduste menetlemise, andmekogude kohandamise, väljaõppe korraldamise, varustuse planeerimise ja väljastamise ning sõjaaja ametikohtade arvestuse muutmisega. Mõju sõltub taotlejate arvust ja ametikohtadest. Kulud kaetakse eelduslikult valitsemisala olemasolevate ülesannete raames; vajadusel täpsustatakse riigieelarve menetluses.
- Julgeolek: Olemasolevad kontrollmehhanismid (liikmesuse tingimused, liikmesuse lõpetamise kord, § 81 lõikes 4 keeldumisalused, tervisenõuded, juhtimis- ja käsuliin)

maandavad riske. Vajaduse korral täpsustatakse keeleoskuse, väljaõppe, julgeolekukontrolli ja ametikohale sobivuse praktilisi nõudeid sisekordades.

- Varustus ja arvestus: Sõjaväelise auastmega sõjaaja ametikoha määramine loob aluse varustuse planeerimiseks ja väljastamiseks ning väljaõppe ja valmisoleku süstemaatiliseks korraldamiseks.

6. Rakendamine

- Õigusaktid ja sisekorrad: Vaadatakse üle kaitseväekohustuslaste registri andmekoosseis ja menetlused; uuendatakse sõjaväelise auastmega sõjaaja ametikohale nimetamise ja ametikohalt vabastamise kord KVTS § 12 lõike 8 alusel; täpsustatakse vajaduse korral Kaitseliidu ja Kaitseväe sisekorrad (väljaõpe, vormiriietus ja eraldusmärgid, varustuse planeerimine ja väljastamine, julgeoleku- ja keeleoskuse miinimumnõuded).
- Tähtajad: Seadus jõustub 2027. aasta 1. jaanuaril, mis annab asutustele piisava aja registrite ja menetluste kohandamiseks ning koosseisude ja varustuse planeerimise sünkroniseerimiseks. Tööeesmärgidena on soovitatav seada: registri kohandused kuni 1.04.2027; sõjaaja ametikohtade arvestuse uuendused kuni 1.07.2027 (tähtajad määratakse sisekorralduslike aktidega).

7. Terminoloogia

- „Kaitseliidu liige“ — KaLS § 23 lõike 1 üldmõiste (tegev-, noor-, toetaja- ja auliige). KVTS erisus laieneb üksnes üle 18-aastasele NATO liikmesriigi kodanikust Kaitseliidu liikmele, kes on andnud kaitseväelase töötuse ja taotleb kaitseväekohustuse võtmist.
- „Sõjaväelise auastmega sõjaaja ametikoht“ — KVTS § 12 lõikes 6 kasutatud termin; lühendit „sõjaaja ametikoht“ võib kasutada pärast esmamainimist samas paragrahvis.
- „Kaitseväekohustus“, „kaitseväekohustuslane“ — KVTS § 2 mõisted.
- „Reservis olev isik“ — KVTS § 2 lõike 4 kohaselt kaitseväekohustuslane, kes ei ole kutsealune ega teeni asendus- või kaitseväeteenistuses.
- „NATO liikmesriigi kodanikust Kaitseliidu liige“ — seaduse normides kasutatav piiritlev mõiste.

8. Jõustumine

Seadus jõustub 2027. aasta 1. jaanuaril.

Algatavad Riigikogu liikmed

Eerik Niiu Kross
Meelis Küti
Leo Kivimägi
PEETER TALU
Anneke Hekman
Sighe Riisalo
Ando KIMBERG

Katriin Kousamäe Kousamäe

Alan Laanemäe

Madis Timpson Timpson

Luisa Väik Väik

Marko Mikkelsen Mikkelsen

Antti Hanyas Hanyas

AUS FROSCHE

JENN POUVAAS

Kalle Saareet

Tõnis Lukas

Lauri Läänemets

Andres Kask

Kaj Tormont

Andre Hamirägi

Tanel Kikk

Ester Kaur

JAKU-KALLERAI

Timo Suro

Krista Eem Vag

JANUS KARI KARI

Mihkel Lees

Kaarel Kaur

Teomas Viko

Kadri Tali Tali

Euro Eesmaa

Madi Kallas

Päru Sihhant Birkent

Umas Kluuse

Mait Klaassen

Jaak Aab

TAT KURIA

Mario Kadestil

Eero Mäeand E. Penlid

Mart Vihlaer

Andrus Saane

Kristine Šnigyn-Voh

Jyri-Liis Siimann

Maido Peepmää

JERI JAAKSON

Ume Pitelau

Tarmo Tamm

Jyri Kujan
Tanel Tein

MAREK REINAAAS

JAAK VALGE